

اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری

عاطفه ژیلانی^۱، زهرا سادات جاودانی ایرانی نژاد^۲

The effectiveness of cognitive behavioral therapy on the academic motivation of students with learning disabilities

Atefe Zhilaie - Zahra Sadat Javdani Iraninezhad

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی درمان شناختی رفتاری بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری انجام شد. روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی (پیش آزمون- پس آزمون) با گروه کنترل و آزمایش بود. جامعه آماری شامل دانش آموزان دارای اختلال یادگیری شهر مشهد در سال ۱۴۰۲ بوده است. که حجم نمونه از ۳۰ دانش آموزان دارای اختلال یادگیری پسر با روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شد و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جای دهی شدند. ابزار اندازه‌گیری داده‌ها انگیزش تحصیلی بود. سپس به گروه آزمایش ۸ جلسه ۹۰ دقیقه درمان شناختی رفتاری ارائه شد و به گروه کنترل آموزشی داده نشد. پس از مداخله آزمایشی از هر دو گروه پس آزمون گرفته شد. یافته‌ها نشان داد که میانگین نمرات انگیزش تحصیلی دانش آموزان در پس آزمون گروه آزمایش نسبت به پیش آزمون معنادار بوده است. در نتیجه درمان شناختی رفتاری بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری تاثیر دارد.

کلید واژه‌ها: درمان شناختی رفتاری، انگیزش تحصیلی، دانش آموزان دارای اختلال یادگیری.

^۱ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد

^۲ کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه دولتی سمنان

مقدمه

اختلال یادگیری یکی از علل اصلی مشکلات شدید یادگیری تحصیلی به شمار می آیند. اختلالات یادگیری برخلاف سایر اختلالات عصب تحولی، اختلال یادگیری یک اختلال واحد با ماهیت و نشانگان مشخص نیست و شامل گروهی از مشکلات ناهمگون است که ویژگی های متفاوت برخاسته از عوامل زیستی، تهدیدهای محیطی و فقر محرک های محیطی دارند (عزیزی و همکاران، ۱۳۹۸).

اختلالات یادگیری شرایطی است که با ایجاد مشکلات خواندن، نوشتن، و یا خواندن متناسب با سن فرد ارتباط دارد. عمده ترین ویژگی های اختلال یادگیری در دانش آموزان شامل: بهره هوشی طبیعی، کارکرد تحصیلی پایین تر از حد انتظار، سرعت کم در یادگیری، پیشرفت کند، تکرار پایه های تحصیلی، تفاوت بین سطح یادگیری در دروس مختلف، نداشتن انعطاف در استفاده از راهبردهای آموزشی، تفاوت قابل توجه بین توانایی ها و مهارت ها و کوتاهی دامنه توجه است (فلاح و همکاران، ۱۳۹۸).

اصطلاح انگیزش همان طور که از معنای آن برمی آید به علت چرایی رفتار اشاره دارد. از جمله مفاهیمی که در سال های اخیر مورد توجه روانشناسان و مربیان تعلیم و تربیت را به خود جلب کرده است انگیزش تحصیلی می باشد. انگیزش تحصیلی به صورت کلی انگیزه ها، نیازها و عواملی گفته می شود که باعث حضور یک فرد در محیط های آموزشی^۱ و کسب یک مدرک تحصیلی^۲ می گردد. انگیزش تحصیلی دانش آموزان به عنوان عامل پیش بینی کننده کیفیت کار آنها در مدرسه و چگونگی اجتناب با استقبال از تکالیف محسوب می شود (نعمتی و همکاران، ۱۳۹۸). بنابراین، انگیزه، عاملی درونی است که انسان را به حرکت وا می دارد و انگیزش، حالتی است که در اثر دخالت انگیزه به انسان دست می دهد (بیرامی و همکاران، ۱۳۹۱).

CBT یکی از درمان های موثر در حوزه روان درمانی است که به طور گسترده در زمینه های مختلف برای اصلاح رفتار روزانه مورد استفاده قرار گرفته است. مفهوم اصلی CBT به چالش کشیدن شناخت های ناسازگار یا باورهای غیرمنطقی است که افکار خودکار در مورد یک موقعیت خاص را در یک فرد توضیح می دهد. هدف CBT تغییر مثبت شناخت های ناسازگاری است که پریشانی های عاطفی را تقویت می کنند و وضعیت عاطفی را بهبود می بخشند (دیهیمی و همکاران، ۱۳۹۸).

درمان شناختی- رفتاری یک ترکیب درمانی است که از ریشه های درمان رفتاری و بیشتر شناختی بوجود آمده و به نگرشی جدید در مورد انسان و زیربنای آسیب شناسی وی دست یافته است. این رویکرد در واقع مبانی و دیدگاه های شناختی را در چهارچوبی از رفتارگرایی معنی کرده از این حیث که می توان آن را ارزیابی و رهگیری نمود و با چنین امکانی، بیمار می تواند وضعیت خودش را نسبت به گذشته بسنجد. در حالی که دیدگاه شناختی رفتاری به عنوان یک رویکرد جدید شناخته می شود

¹ learning envuroment

² degree of education

اما توجه زیادی را از نظر پژوهشی به خود جلب کرده و بیشترین حجم از تحقیقات در مورد روش‌های درمانی به این سبک درمانی اختصاص پیدا کرده و این تحقیقات نقطه اتکا به کرسی نشانیدن دیدگاه و روش‌های درمانی برای آن قرار گرفته است (محمودیان، ۱۴۰۰).

بنابراین پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا درمان شناختی رفتاری بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری تاثیر دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی (پیش آزمون - پس آزمون) با گروه کنترل و آزمایش بود. جامعه آماری شامل دانش آموزان دارای اختلال یادگیری در سال ۱۴۰۲ بوده است. که حجم نمونه از ۳۰ دانش آموزان دارای اختلال یادگیری پسر با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شد و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل جای دهی شدند. ابزار اندازه‌گیری داده‌ها انگیزش تحصیلی بود. سپس به گروه آزمایش ۸ جلسه ۹۰ دقیقه درمان شناختی رفتاری ارائه شد و به گروه کنترل آموزشی داده نشد. پس از مداخله آزمایشی از هر دو گروه پس آزمون گرفته شد.

ابزار پژوهش

پرسشنامه استاندارد انگیزش تحصیلی هارتر

معرفی: این پرسشنامه شامل ۳۳ سوال است و هدف آن بررسی انگیزش تحصیلی در بین دانش آموزان می‌باشد. این ابزار شکل اصلاح شده مقیاس هارتر (۱۹۸۰ و ۱۹۸۱) به عنوان یک ابزار سنجش انگیزش تحصیلی است.

همان‌گونه که بیان شد مقیاس اصلی هارتر، انگیزش تحصیلی را با سوال‌های دوقطبی می‌سنجد که یک قطب آن انگیزش درونی و قطب دیگر انگیزش بیرونی است و پاسخ آزمودنی به موضوع هر سوال فقط می‌تواند یکی از دلایل بیرونی یا درونی را در برداشته باشد. از آنجا که در بسیاری موضوع‌های تحصیلی انگیزه‌های درونی و بیرونی هر دو نقش دارند، لپر^۱ و همکاران (۲۰۰۵) مقیاس هارتر را به شکل مقیاس‌های معمول درآوردند که هر سؤال تنها یکی از دلایل انگیزش درونی و بیرونی در نظر می‌گیرد.

روش نمره گذاری و تفسیر: نمره گذاری این پرسشنامه براساس مقیاس لیکرات دارای ۵ گزینه (هیچ وقت، ۱؛ به ندرت، ۲؛ گاهی اوقات، ۳؛ اکثر اوقات، ۴؛ تقریباً همیشه ۵) می‌باشد. نقطه برش عدد ۹۹ می‌باشد. مدت زمان تکمیل پرسشنامه از حدود

¹ Lapper

۵ تا ۱۵ دقیقه در دانش آموزان مختلف متغیر است. که پاسخ دهنده ها براساس میزان انگیزش یا عدم انگیزش خود به هر یک از سوالات جواب می دهند که برای هر یک از آنها نمره ای از ۱ تا ۵ تعلق می گیرد. حداقل نمره کسب شده توسط آزمودنی ها ۳۳ و حداکثر نمره آزمودنی ها در این پرسشنامه برابر با ۱۶۵ است و حد متوسط نمرات ۹۹ است.

آزمایش		کنترل	
پیش آزمون	پس آزمون	پیش آزمون	پس آزمون
متغیر	میانگین	انحراف	میانگین
انحراف	میانگین	انحراف	میانگین
استاندارد	استاندارد	استاندارد	استاندارد
انگیزش	۳۲/۸۶	۴/۳۴	۴۸/۲۵
تحصیلی	۵/۴۵	۳۳/۶۹	۴/۱۲
	۳۵/۸۶	۴/۳۲	

در صورتی که نمرات پرسشنامه بین ۳۳ تا ۶۶ باشد، میزان انگیزش تحصیلی در این جامعه ضعیف می باشد.

در صورتی که نمرات پرسشنامه بین ۶۶ تا ۹۹ باشد، میزان انگیزش تحصیلی در سطح متوسطی می باشد.

یافته ها

جدول ۱: میانگین و انحراف استاندارد نمرات انگیزش تحصیلی در مراحل پیش آزمون، پس آزمون گروه آزمایش و

کنترل

همانطور که در جدول ۱ ملاحظه می گردد میانگین انگیزش تحصیلی در پس آزمون و گروه آزمایش بیشتر از پیش آزمون می باشد.

جدول ۲: تحلیل کوواریانس تک متغیری در متن مانکوا روی متغیر انگیزش تحصیلی در دو گروه آزمایش و کنترل

متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	درجه معناداری	مجذوراتا	توان آزمون
انگیزش تحصیلی	۴۱۸/۵۸۶	۱	۴۱۸/۵۸۶	۲۳/۷۸۳	۰/۰۰۱	۰/۳۶۸	۰/۸۵۱

در جدول ۲ نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری در متن مانکوا ارائه شده است. با توجه به نتایج بدست آمده در این جدول گروه آزمایش و کنترل در متغیر انگیزش تحصیلی با هم تفاوت دارند. بنابراین می توان گفت که درمان شناختی رفتاری بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری تاثیر دارد.

بحث و نتیجه گیری

فرضیه: درمان شناختی رفتاری بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری تاثیر دارد.

یافته ها نشان داد که که میانگین نمرات انگیزش تحصیلی دانش آموزان در پس آزمون گروه آزمایش نسبت به پیش آزمون معنادار بوده است. در نتیجه درمان شناختی رفتاری بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری تاثیر دارد. با استفاده از درمان شناختی رفتاری و محتوای شناختی جلسات درمانی و تغییر ادراکی افراد، سبک پردازش آن ها تغییر می کند و با روش های راهبردهای مقابله ای جدیدی برای حل مسائل مطرح می شود. درمان شناختی رفتاری با اصلاح ارزیابی های شناختی و بهبود مهارت های مقابله ای و تمرین های ارائه شده برای تلفیق تکنیک های آموخته شده با موقعیت های زندگی واقعی می تواند به کاهش استرس ادراکی منجر شود و درمان شناختی رفتاری نوعی روان درمانی که به منظور تغییر خلق و خو و رفتارها و الگوهای فکری تبیین شده است. یکی از شایع ترین انواع اختلالات یادگیری، اختلال در خواندن یا نارساخوانی است. نارساخوانی به عنوان اختلالی در کودکان که علی رغم برخورداری از آموزش های مناسب با سطح هوشی شان در زمینه مهارت های زبانی مثل خواندن، نوشتن و هجی کردن، ناموفق هستند، تعریف می شود. افراد نارساخوان به دلیل اختلال خواندن در اغلب دروس خود با مشکل مواجه می شوند.

منابع

- بیرامی، منصور؛ هاشمی نصرت آبادی، تورج؛ فرهادی، علی و موحدی، یزدان. (۱۳۹۱). بررسی ارتباط معنا و هدف زندگی و انگیزش تحصیلی با آمادگی برای بی حوصلگی در دانشجویان دختر. فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، سال نهم، تابستان ۱۳۹۳، شماره ۲۷.

- دیهیمی، مرجانه؛ کریمان، نورالسادات؛ آزادفر، زهرا. (۱۳۹۸). اثربخشی درمان شناختی-رفتاری بر نگرش های ناکارآمد و باورهای غیر منطقی زنان نابارور، *رویش روان شناسی*، ۸(۱۲)، ۹۹-۱۰۶
- عزیزی، نیلوفر و حاجی، منصور و کریمی، کیومرث (۱۳۹۸). اختلالات یادگیری: از شروع تا درمان، سومین همایش ملی روان شناسی تربیتی شناختی، تهران.
- فلاح، خاطره؛ نظری؛ فریده؛ نگهبان، سکینه و مردانی زاده، مریم (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت جرات ورزی بر سرسختی دانش آموزان دارای اختلالات یادگیری، پنجمین کنفرانس ملی نوآوری های اخیر در روانشناسی، کاربردها و توانمندسازی با محوریت روان درمانی، تهران، دانشگاه شمس گنبد و با حمایت انجمن ها و گروه های آموزشی دانشگاه های کشور.
- محمودیان، شهره (۱۴۰۰). اثربخشی رفتار درمانی شناختی در کاهش اضطراب بیماران کرونایی، چهارمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی.
- نعمتی، شهرزاد؛ بدری گرگری، رحیم؛ شریف چینی بلاغ، هاجر، (۱۳۹۸). رابطه امیدواری، خودکارآمدی و تاب آوری تحصیلی با انگیزش تحصیلی دانش آموزان دارای نارسای جسمی- حرکتی. *فصلنامه ی کودکان/استثنایی*، ۱۹(۳) ۶۱-۷۰.
- هالاهان، کافمن، مارگارت پی. ویس، مارتینز (۱۳۹۰). اختلال های یادگیری (مبانی-ویژگی ها و تدریس موثر) / تألیف / نشر ارسباران.
- Areepattamannil, SH.(2011).Academic self- concept, acadmic motivtion, academic engagement, and academic achievement: A mixed methods study of Indian adolescents in Canada and India. PhD dissertation, Queen's university, Ontarioo, Canada, 1-200.
- Cheng, H., Chen, J., Tsai, C., Shen, M., Cherng, R. (2011). Reading and writing performance of children 7-8 years of age with developmental coordination disorders in Taiwan. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 2589-2594.
- Church, M.A., Elliot, A.J., & Gable, S.L. (2001). Perception of classroom environment, achievement goals, and achievement outcomes. *Journal of Educational Psychology*, 93(1), 43 – 54.
- Hafman, S.T. & Otto , M.W.(2008). Cognitive behavioral therapy for social anxiety disorder. New York: Routledge.
- Sun, H,m Haung, H., Ji, S., Chen, X., Xu, Y., Zhu, F., Wu, J. (2019). The Efficacy of Cognitive Behavioral Therapy to Treat Depression and Anxiety and Improve Quality

of Life Among Early-Stage Breast Cancer Patients. Integr Cancer Ther. 2019; 18: 100-109.